

Грушевська І. В. Використання спадщини М. Монтессорі у дошкільних навчальних закладах України / І. В. Грушевська, Н. М. Сидоренко // Пошуки і знахідки: матеріали наукової конференції ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет» (квітень 2015) / [За заг. ред. Т. А. Євтухової]. – Слов'янськ, 2015. – Вип. 15. – С. 49–53.

У статті розглядається вклад видатного педагога у розвиток суспільного дошкільного виховання та завдання й теоретичні засади виховної системи М. Монтессорі, з'ясовується можливість використання її спадщини у дошкільних закладах України на початку ХХІ століття.

Ключові слова: дошкільне виховання, дитина, виховна система, метод індивідуального спостереження.

УДК 373.3.016:51:004

ВИКОРИСТАННЯ СПАДЩИНИ М. МОНТЕССОРІ У ДОШКІЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. Сучасна освіта за своїм змістом формами і методами постійно змінюється, реагує як на нові зміни в педагогічній науці, так і використовує прогресивні ідеї минулого.

Зв'язок із важливими науковими і практичними завданнями. В історії педагогіки існує лише кілька реальних шкіл, які пережили їх авторів. У цьому почесному ряду й італійський педагог-гуманіст Марія Монтессорі, центром психолого-педагогічної системи якої є дитина, а головними характеристиками – особистісно-орієнтована мета (сприяння виявленню нових законів життя дитини), творчо продуктивний зміст навчання, свобода у вихованні. На думку М. Монтессорі, дорослий залежить від дитини настільки ж, наскільки дитина залежить від нього. Сьогодні Україна крокує шляхом демократичних перетворень, а демократія – це вміння цінувати себе та поважати інших. Тому використання педагогічної спадщини М. Монтессорі

може допомогти вихованню та розвитку дітей дошкільного віку, обидва ці процеси необхідно розпочинати якомога раніше тому, що розумові здібності дитини закладаються з перших років її життя.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Можливість альтернативних підходів до організації навчання та виховання дітей зацікавлює та активізує людей причетних до цієї справи, саме такою альтернативною є, зокрема, «спадщина Марії Монтесорі», глибоко філософська психологічна, гуманістична. Вже маємо в Україні послідовників і пропагандистів ідей видатного спостерігача світу дитинства. Щоправда, погляди на її використання різні. Так, деякі науковці вбачають сенс у впровадженні цілісної системи, тобто у зміні способу мислення й життєвої філософії, у відтворенні характерних умов, за яких ця система функціонувала.

Формування мети статті. Розглянувши вклад видатного педагога у розвиток суспільного дошкільного виховання та завдання й теоретичні засади виховної системи М. Монтесорі, з'ясувати можливість використання її спадщини у дошкільних закладах України на початку XXI століття.

Результати дослідження. Чим же ідеї М. Монтесорі так полонили світ? Гуманізмом і демократичністю. М. Монтесорі у своїй педагогічній діяльності виходить з фізіології дітей, а стрижнем її практичного методу стають:

- свобода у вихованні (яка передбачає перед усім незалежність дитини);
- розвиток індивідуальності (поряд з умінням жити у суспільстві);
- визнання зовнішніх відчуттів основою вищих рівнів людського життя,

що вимагає їх виховання в ранньому дитинстві.

М. Монтесорі не закликає прискорювати розвиток дітей, проте не радить і втрачати моменту відкрити перед дитиною зменшену безпечну модель світу, де малюк самостійно знайде потрібне йому саме тут і саме зараз. Завдання дорослого – підібрати те, що допомагає дітям розвиватися: до чого можна доторкнутися, потримати у руках, побачити чи відчутти відмінності. Спочатку діти займаються в основному сенсорикою з практичного життя – «різного роду переливання води, пересипання піску та дрібних предметів, миття рук, посуду,

прання, прасування, застібання гудзиків, «блискавок», кнопок, соціальні навички і фізичні вправи тощо. Основною метою... є розвиток дрібної і великої моторики, координації рухів, самостійності, звикання до виконання безлічі дрібних операцій у певній послідовності» [1].

Коли учитель діє вірно і батьки йому не заважають, у дитини виникає внутрішня потреба опановувати та пізнавати довколишній світ. Інтерес – це перше, що М. Монтесорі виокремлює у своїй педагогіці. Друге – індивідуальний підхід. Третє – свобода вибору. Втім Монтесорі не лише обґрунтовує метод індивідуального виховання, а й розкриває закономірності вміння жити у суспільстві – «згуртування в соціальне ціле».

Система практичної педагогіки М. Монтесорі заснована на методі індивідуального спостереження за дитиною і полягає в створенні для неї педагогічного підготовленого середовища, яке має жити індивідуальний розвиток дитини, задовольняти потребу в саморозвитку і розкривати для дорослих можливості дитини (вона ж завдяки власній внутрішній потребі у пізнанні сама знає, чого має навчатися у певний час). Важливим компонентом такого середовища є дидактичний матеріал, розроблений з метою розвитку фізичних і психічних функцій дитини: інтелекту, волі, уваги, творчості, навчання письма та елементарної математики. Дорослий може не робити щось за дитину, а лише допомагати їй діяти самостійно. «Допоможи мені зробити це самому» – один із провідних принципів педагогіки М. Монтесорі. І головною умовою при цьому є свобода і самостійність, оскільки несамотійна людина не може бути вільною.

Для забезпечення свободи і самостійності життєвий простір дитини поділяють на зони. Зона практичного життя (має особливе значення для дітей віком 2,5-3,5 роки) – тут розташовані ті самі застібки та гудзики, про які йшлося вище, і малюк вчиться слідкувати за собою. Зона сенсорного розвитку дозволяє навчитися розрізняти висоту, довжину, вагу, колір, шум, запах, форму різноманітних предметів, текстури та поверхні. Зона математичного розвитку має все необхідне для того, щоб дитина могла навчитися додавання, віднімання,

множення та ділення, засвоїла порядковий ряд та інші, необхідні для навчання в школі, базові математичні знання. В зоні мовного розвитку малюк отримує можливість розширити свій словниковий запас, познайомитися з літерами, навчитися складати слова з пересувного алфавіту. В зоні космічного виховання дитина пізнає основи ботаніки, зоології, анатомії, географії та інших природничих дисциплін (перелік зон за джерелом [2]).

М. Монтесорі вважала, що порядок, лад органічний для дитини, але вона не завжди вміє сама його організувати. Дорослий може створити умови, за яких лад є простим та природнім. Дитині ж пропонується лише одне чітке правило: «Взяв, попрацював, поклади на місце».

Таким чином головна задача дорослого – допомогти дітям навчитися зосереджуватися на цікавій для них роботі. У цій справі учитель проходить три етапи. Перший – підготовка привабливого для малюка і зручного для його роботи середовища. Воно має бути «естетичним, привабливим, наближеним до домашнього; це не тільки навчальний клас, а місце, в якому дитина живе, про яке піклується...; низькі, відриті, доступні рівню дитини певного віку меблі», середовище також «має забезпечувати дитині свободу вибору, свободу руху, свободу спілкування тощо; ...кожна зона має бути укомплектована Монтесорі-матеріалами, які мають бути естетичними, привабливими, доступними, організованими певним чином; середовище не повинне бути статичним; розвивати дитину, що росте, може тільки середовище, яке відповідає її потребам на певному етапі розвитку» [3].

Другий етап – руйнування тієї діяльності окремих дітей, що заважає просуванню та розвитку решти. При цьому учитель показує пустуну, що його люблять навіть таким непосидючим та нестерпним, і невтомно допомагає малюку знайти те, що зацікавить його та допоможе сконцентруватися на роботі. Енергія дитини перерозподіляється до конструктивної діяльності, спрямованої на розвиток. На третьому етапі учителю важливіше за все не заважати малюку, не порушувати його пошуки та його роботу.

М. Монтесорі помітила також, що діти навчають інших дітей краще.

З цього приводу може видатися цікавим свідчення В.І. Кушнарьова (м. Кіровоград) – батька прийомної сім'ї, в якій з семи дітей (рідних і прийомних) четверо виявилися приблизно однакового віку – від 3,5 до 5 років. Коли батьки збирали дітей, щоб вивчити з ними віршика чи пісеньку, навчити буквам тощо, цікавість виявляла лише Катя, решта намагалася за будь-яких умов уникнути занять. Проте за два дні потому всі четверо демонстрували однакові знання та вміння. Яким чином дівчинці, якій на той час не було й п'яти років, вдавалося зацікавити решту братиків і сестричок для батьків почасти загадка, але вони охоче скористалися з цього дару дитини.

Виходячи з властивості дітей навчати один одного та з того, що період дошкільного дитинства, на думку М. Монтесорі, – найсприятливіший час для повноцінного розвитку під впливом навчання і виховання, педагог поєднала в своїх групах здорових дітей та дітей з обмеженими можливостями. Монтесорі-терапія, яка, знаходиться на перетині педагогіки та медицини, не замінює інший медичний вплив, але у ряді випадків дає неочікуваний результат Сенс цієї методики у тому, щоб знайти точки зростання, які не вражені хворобою, і з них починати сходження до розвитку.

Як зазначає президент Всеукраїнської асоціації Монтесорі-вчителів Б.М. Жебровський, «експериментальна педагогіка Марії Монтесорі дозволяє в теорії і практиці поєднати новітні досягнення психології, медицини, фізіології, антропології, а нині ще й біоенергетики» [4]. Все, що відбувається у Всесвіті, вважає М. Монтесорі, обумовлене космічним планом Творця. Маленька дитина – «найчистіший» носій задуму Творця. Отже головне завдання дорослих – не руйнувати своїм втручанням цей задум.

Висновки:

– експериментальна педагогіка Марії Монтесорі дозволяє в теорії і практиці поєднати новітні досягнення психології, медицини та фізіології, і в умовах реформи освіти в Україні має бути щонайменше затребуваною, хоча й передбачає глибоку наукову експертизу всіх педагогічних інновацій та

кардинальні зміни в підготовці вчителів, бо Монтесорі-навчання – це стиль життя.

– центром педагогічної системи Монтесорі є дитина. Ця теза є абсолютно сучасною.

– одним із принципів методу Монтесорі є принцип індивідуального навчання.

– свобода, дисципліна, самостійність, яку пропагувала М. Монтесорі, – визначальні принципи навчання і виховання у сьогоднішній українській школі, де вони набувають нового забарвлення. Учителя, хоча і дуже важко, все ж відмовляються від методів авторитарної педагогіки на користь співпраці та партнерству з учнями.

– не зважаючи на економічну кризу, в Україні вдалося зберегти відносно широку систему дошкільних закладів. Відповідно до останніх законів про освіту ДНЗ визнані першою ланкою в її системі, завдяки чому значно зріс інтерес вчених і практиків до проблем раннього розвитку дитини. І серед авторів, до спадщини яких усе частіше звертаються дослідники, – Марія Монтесорі.

Усе це лише невелика частина питань, де можна простежити тотожність цілей реформування сучасної освіти України й основних положень наукової системи Марії Монтесорі.

Перспективи подальших розробок. У подальшому планується проведення студентами спеціальності «Дошкільна освіта» серії занять за технологією Монтесорі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Монтесорі-терапія <http://www.dcp.org.ua/print/parents/reabil/monte.html>.
2. Монтесорі – Вулик ідей – <http://www.smartkids.com.ua/index.php?pageid=10>.
3. Пам'ятка для батьків «Як відрізнити справжню Монтесорі-групу від несправжньої» – Монтесорі в Україні.– <http://ukr-montessori.com.ua/section.php?name=Pamiatka%20dlai%20batkiv&lang=ua>.

4. Жебровський Б.М. Чому освітянська громада України обирає Монтесорі? –
<http://ukr-montessori.com.ua/section.php?name=Montessori%20in%20Ukraine&lang=ua>